

Títol: AGRESSIVITAT CANINA

Alumne: Susana ?
Eva ?
Sandra?

Assignatura: Deontologia

Curs: 98-99

INDEX

Introducció	2
Tipus d'agressivitat	2
Factors determinants d'agressivitat	3
Tractament de l'agressivitat	5
El gos agressiu i la llei	15
Enquesta públic	21
Gràfics	23
Conclusions	34
Enquesta a veterinaris	36
Gràfics	38
Conclusions	43
Entrevistes	
■ Residència canina - centre d'ensinistrament	44
■ Gossers Municipal de Barcelona	46
■ Botiga d'animals	48
■ Associació de Defensa als Animals (ADDA)	49
Conclusions	51
Bibliografia	55
Articles, referències i notícies	57

INTRODUCCIÓ

L'agressivitat és el principal motiu de consulta per problemes de comportament en la clínica d'animals de companyia i té importants conseqüències per la salut pública (encara que el cost econòmic derivat d'aquest problema mai ha estat estimat).

La conducta agressiva dels animals forma part del seu comportament social: de forma natural es forma una organització social mitjançant relacions de dominància i subordinació que s'estableixen amb interaccions agressives. El conjunt de totes les relacions de dominància que existeixen en un grup d'animals dona lloc a una jerarquia, en la que l'individu subordinat reb la majoria d'agressions que es produeixen entre els individus (això no vol dir, però, que els animals de major rang siguin sempre els més agressius).

Hi han una sèrie de factors (genètica, edat, raça, ambient...) que determinaran la conducta agressiva de cada individu en concret que cal tenir en compte i els tractarem més endavant.

TIPUS D'AGRESSIVITAT

La classificació més objectiva seria en funció de les estructures nervioses implicades en el control de la conducta agressiva. Es distingeixen tres tipus d'agressivitat:

- **Ofensiva:** deguda a una estimulació de l'hipotàlam medial. És afectiva.
- **Defensiva:** deguda a una estimulació de l'hipotàlam dorsal. També és afectiva.
- **Depredadora:** deguda a una estimulació de l'hipotàlam lateral. No és afectiva.

Les tres formes d'agressivitat descrites es caracteritzen per postures i vies nervioses diferents. Aquesta classificació, però, és molt general, ja que no té en compte el contexte o situació que desencadena la conducta agressiva. Per això hi han altres classificacions més utilitzades, que són de tipus contextual:

- **Competitiva:** es manifesta quan dos individus intenten accedir al mateix recurs o quan dos individus intenten establir una relació de dominància-subordinació. És el tipus més freqüent d'agressivitat en el gos, suposant el 40-80% de tots els casos d'agressivitat. També s'anomena agressivitat per **dominància**.

- **Per por:** es manifesta en resposta a estímuls que suposen una amenaça per l'animal i sobretot quan aquest no pot fugir.

- **Maternal:** en resposta a un estímulo que suposadament amenaça a les cries. En la gossa pot aparèixer en pseudogestació, inclús en absència de cries.

- **Per dolor:** en resposta a estímuls dolorosos.

- **Intrasexual:** en resposta a la presència d'individus de la mateixa espècie i sexe. És molt més freqüent en mascles que en femelles.

· **Territorial:** es manifesta quan un individu de la mateixa espècie invaeix l'àrea normalment ocupada per un altre individu o grup. En general, l'agressivitat territorial es dirigeix vers individus de la mateixa espècie, però pot dirigir-se també cap a persones.

· **Redirigida:** en presència d'un estímul que desencadena qualsevol tipus de conducta agressiva, però al ser aquest estímul inaccessible per l'animal, l'agressivitat es dirigeix cap a un estímul alternatiu.

· **Secundària** a endocrinopaties i malalties del sistema nerviós central, com per exemple: hidrocefàlia i epilepsia. A diferència de les altres, no apareixen en contextes previsibles.

Aquesta classificació pot simplificar-se de la forma següent:

1. Agressivitat amb causa orgànica: inclou l'agressivitat causada per hidrocefàlia, epilepsia, malalties del sistema endocrí, dolor, lapsus mental...

2. Agressivitat sense causa orgànica: agressivitat per dominància o competitiva, per por, territorial, maternal, redirigida i intrasexual.

FACTORS DETERMINANTS D'AGRESSIVITAT

- RAÇA: és més important l'efecte individu que la raça a la qual pertany, però la raça és un factor a considerar. Segons uns estudis realitzats a EEUU, podríem ordenar les races segons la seva tendència a l'agressivitat:

Creuat (40-87%)

Pastor Alemany (18-36%)

Caniche (4-8%)

Collies (6%)

Però això no significa que els gossos creuats i els Pastors Alemanys tinguin més tendència a l'agressivitat, simplement reflexa la seva freqüència en la població. S'ha observat que les races amb més freqüència a mossegar són les de treball i esport.

Es va fer un estudi analitzant les diferències entre un total de 56 races de gossos amb relació a 13 caràcters de conducta. L'estudi es va realitzar a partir de la puntuació otorgada a cada raça per cada caràcter per un grup de veterinaris i jutges d'exposicions canines. L'estudi va concloure que l'efecte raça era significatiu en tots els caràcters.

Races de tendència alta a agressivitat Races de baixa tendència a agressivitat

Chihuahua

Golden Retriever

Lhasa apso
West Highland Terrier
Rottweiler
Airedale Terrier
Fox Terrier
Husky
Afgano
Schnauzer enano
Chow Chow

Pastor australià
Pastor de Shetland
Collie
Espaniel Bretón
Springer Spaniel
Labrador Retriever
Caniche gran
Bichon pèl arrissat
Vizsla

- PROPIETARI: L'aprenentatge determina en gran mesura l'agressivitat; hi han races que pel seu fort caràcter jeràrquic requereixen un propietari més dominant que altres.

- SEXE: Com a norma general, podem classificar l'agressivitat per ordre decreixent de la següent forma: Mascle > Mascle castrat > Femella castrada > Femella.

L'evidència experimental al respecte confirma la idea de que els andrògens augmenten la conducta agressiva, concretament tenen un efecte permissiu sobre aquesta conducta.

- EDAT: Els gossos més joves (entre 1-5 anys) están més implicats en agressions.

- ACTITUT DE LA VICTIMA: El temor o desconfiança podria condicionar la resposta de l'animal.

EL GOS AGRESSIU I LA LLEI

A. LES LLEIS

1. Concepte d'agressivitat:

Els animals no es consideren agressius, les úniques categories que existeixen es refereixen a animals salvatges, que poden ser ferotges o danyosos. Els animals domèstics només poden fer actes de la seva pròpia naturalesa, que a priori no és punible.

L'únic cas on els gossos estan considerats com a potencialment perillosos és per la ràbia, doncs si mosseguen a una persona s'ha de tenir a l'animal en observació durant uns dies.

2. Legislació estatal:

Les úniques referències legals es troben al codi civil (article 1905 i 1906), on s'especifica la responsabilitat dels danys produïts per animals. Els animals, jurídicament, tenen la natura de bens mobles, i dins d'aquests, en quan tenen vida i autonomia pròpia, són semovients: són éssers animats, el que els dota de certes singularitats. La irracionalitat de l'animal el dota d'una vida imprevisible. Els gossos es consideren animals mansos o domèstics (doncs neixen i es crien ordinàriament sota el poder de l'home- art. 465-)

Art. 1905: el poseïdor d'un animal, o el que se serveix d'ell, és responsable dels perjudicis que pugui causar, encara que se li escapi o el perdi. Només cessarà aquesta responsabilitat llevat que el dany fos per força major o per culpa del que l'hagués patit.

Art. 1906: es refereix als animals de caça.

La possessió d'un animal atribueix una sèrie d'avantatges o beneficis al propietari, siguin econòmics o d'una altra natura (p.ex. afectius), que ha d'estar acompanyada, per raons de justícia, de la responsabilitat de les conseqüències que el risc que la naturalesa de l'animal comporta.

El responsable de l'animal és el poseïdor d'aquest (el propietari o qui el tingui per interès propi). La possessió d'un animal imposa una obligació de custòdia: si l'animal produeix danys, la obligació no s'ha complert. El comportament de l'animal ha de ser la causa del dany, comportament que ha de ser manifestació de la seva natura inconscient. No hi ha exclusió de responsabilitat encara que el poseïdor actuï amb tota diligència exigible, encara que l'animal s'escapi o es perdi.

En atenció a les circumstàncies en que es produeixin uns danys concrets, és possible que els mateixos arribin a generar responsabilitat penal per alguna persona: els seus amos o els encarregats de la seva custòdia. En aquells casos en que el dany és degut a una actuació del posseïdor o de qui se serveix de l'animal, i en aquells casos en els que l'animal és usat com a instrument d'una persona, deurà respondre aquesta però per la via de l'article 1902 del Codi Civil (p.ex. si un gos ataca incitat pel seu amo).

Art. 1902: el que per acció u omissió causi dany a un altre, intervenint culpa o negligència, està obligat a reparar el dany causat.

Les accions d'un animal poden ser penals en el cas de que sigui utilitzat expressament per una persona per a produir danys o lesions, però la responsabilitat penal sempre va a càrrec d'una persona, doncs són les úniques considerades amb responsabilitats legals.

Les condicions per a que es generi responsabilitat civil es basen en:

- a) Provar el dany sofert: la causa del dany ha de ser el comportament de l'animal: conseqüència de la seva actuació inconscient, derivada del seu comportament com a ésser amb vida pròpia.
- b) Provar el nexa causal entre el comportament de l'animal i el dany sofert: el posseïdor de l'animal respon del risc típic que suposa la seva tinença i no de tot l'encadenament fortuït en que es trobi implicat l'animal. La norma general és que el dany procedirà d'un acte o escomesa física de l'animal (p.ex. un gos que mossega a una persona). També s'aplica als casos en que la causa immediata del dany és l'actuació de l'animal, sense necessitat de que hi hagi contacte físic (p.ex. una persona que cau i es fa mal per ser perseguida per un gos).
- c) Provar la possessió o el servei de l'animal pel demandat: per a això es pot recórrer al cens municipal, a la identificació per tatuatge o microxip de l'animal o a altres mètodes que demostrin qui és l'amo de l'animal, o qui era el seu posseïdor en el moment dels fets.

En els casos de baralles entre dos animals, no hi ha referències al Codi Civil, però en els casos en que un animal provoqui a un altre i aquest l'ataqui, no hi haurà responsabilitat (del posseïdor) sobre les lesions o danys produïts a l'animal que és provocat. Si un gos provoca a un altre gos i aquest segon el fereix o mata, el seu amo no en serà responsable, però si el gos provocador fereix o mata el gos provocat, el seu amo té dret a ser compensat.

Les excepcions a la responsabilitat són per dues causes: força major i que el dany sigui culpa del que l'ha sofert (p.ex. si s'entra a una propietat i un gos t'ataca).

Per a la reparació dels danys hi ha dues possibilitats: la reparació íntegra del dany sofert o l'exigència que cessi la causa productora del dany. En principi han de ser reparats tots els danys causats per l'animal, tant patrimonials com morals.

3. Legislació autonòmica:

Al Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya, en el decret 328/1998 de 24 de Desembre, regula la identificació i el Registre general d'animals de companyia. La Llei 3/1994 de 20 d'Abril de protecció dels animals va establir els sistemes d'identificació obligatoris per als animals domèstics de companyia i va crear el Registre general dels animals de companyia. Amb aquest sistema d'identificació s'incorporen les dades de la persona responsable de l'animal.

D'altra banda, la Conselleria de Agricultura, Pesca i Alimentació de la Generalitat Valenciana està preparant una llei de Protecció dels animals de Companyia promulgada en 1994, on es crearà un apartat específic relatiu a la possessió de gossos de presa. D'aquesta manera la Comunitat Valenciana es convertiria en la primera autonomia espanyola en tenir un registre específic no només de les races canines potencialment perilloses, sino també dels seus propietaris.

4. Disposicions municipals:

L'ordenança de tinença d'animals de l'Ajuntament de Barcelona especifica que tots els gossos han d'anar lligats, i també amb morrió "els gossos la perillositat dels quals sigui

raonablement previsible, donada la seva natura i característiques". En aquesta ordenança no s'especifiquen aquesta natura ni aquestes característiques.

Els animals de guarda (de construccions...) han d'estar lligats (encara que estiguin dintre d'un recinte) i sota la responsabilitat d'una persona.

L'ordenança obliga a un control d'animals agressius per a detectar possibles casos de ràbia, mantenint els animals en observació.

L'ordenança de l'Ajuntament de Terrassa parla primer de les conseqüències de la tinença d'animals (art. 21): "quan la tinença d'animals domèstics constitueixi un perill físic o sanitari; o generi molèsties als veïns i/o ciutadans derivades del seu soroll, la seva agressivitat,... l'autoritat municipal requerirà als seus propietaris o encarregats dels animals que resolguin el problema".

També especifica (art. 23) que "a la via pública els propietaris controlaran els animals perquè no siguin perillosos per a altres persones i els gossos aniran proveïts de corretja i collar. Tots aquells animals la perillositat dels quals sigui raonablement previsible hauran de portar morrió a la via pública".

A l'art. 22 es defineix a l'animal perillós com "aquell animal que, d'acord amb la documentació existent, hagi agredit i provocat lesions dues o més vegades a ciutadans a la via pública o espais públics" i "podrà ser comissat i/o sacrificat". Els animals que es barallin amb d'altres en dues o més ocasions són considerats molestos, i també poden ser comissats i/o sacrificats. També té disposicions sobre els animals de vigilància i sobre la ràbia semblants a les de l'Ajuntament de Barcelona.

L'ordenança municipal reguladora de la tinença i protecció dels animals de l'Ajuntament de Madrid al seu art. 18 parla sobre els gossos a la via pública, que han d'anar "acompanyats i conduïts mitjançant cadena, corretja o corda resistent. Quan el temperament de l'animal ho aconselli, serà responsabilitat de l'amo que vagi proveït de morrió". Tampoc especifica aquest temperament ni les mesures que es poden prendre contra animals agressius.

5. Legislació a altres països:

a) Regne Unit :

Hi ha responsabilitat sobre els danys comesos pels animals quan l'amo coneixia les tendències danyoses o malignes de l'animal, o les hauria d'haver suposat.

Des de 1971 hi ha una legislació més específica (Civil Liability for Animals Act): es distingeix entre el gos que ataca a persones ("ferocious dog") i el que ataca a altres animals ("dangerous dog"). La legislació també diferencia l'ús del gos: de companyia o de guarda; la legislació per als gossos de guarda és més estricta.

El 1991 es va aprovar la Dangerous Dog Act, que prohibia certes races de gossos de lluita (Pit Bull Terrier, Dogo Argentino, Fila Brasileiro, Tosa Japonès) i especificava les condicions per a mantenir en propietat aquests animals (si no es complien, l'animal s'havia d'eutanasiar): castració de l'animal, tatuatge i implantació de microxip, registrar l'animal a la comissaria del districte i portar l'animal sempre amb corretja i morrió. La legislació deixava una porta oberta per poder incloure altres races de gossos o fins i tot animals individuals

poden ser considerats dintre d'aquesta categoria. Les sancions per al propietari poden incloure penes de presó i també la inhabilitació per a la tinença de gossos.

b) **Estats Units d'Amèrica :**

Els amos de gossos agressius només són responsables si es demostra que el propietari tenia constància de la agressivitat del seu gos (per exemple, ja havia mossegat,...). Els comportaments "imprevistos" no són sancionables.

En la llei de EEUU es van identificar diversos conceptes erronis respecte a determinades situacions en que es donen els fets d'agressió, que l'autor Baker v. Snell proposa revisar (1984):

- Cal diferenciar l'actitut del propietari del gos agressor: és molt diferent que l'amo hagi actuat contenint l'animal o que l'hagi incitat per agredir a la persona demandant.
- Respecte a l'àmbit rural, en cas de dany a ramats, pastures o altres, pot ser que la incontinència del gos per part del propietari fos un accident inevitable.
- Un cop un gos ha mossegat, ja es classifica com a gos perillós, però hi ha casos de gossos potencialment agressius que encara no han mossegat ningú.
- Si un gos s'escapa i adquireix la naturalesa de gos salvatge i mossega algú, no es pot considerar com a responsable el propietari original.
- etc...

El 1986 a Oregon es va fer una revisió de la llei d'ordenança del control d'animals i es va introduir l'ordenança sobre gossos potencialment perillosos (Potentially Dangerous Dog Ordinance), i aquesta identifica cinc nivells d'acord amb la severitat del comportament del gos, on cada nivell comporta unes restriccions. D'aquesta manera es van fer 1652 certificats de "gossos potencialment perillosos", i es van aplicar les degudes restriccions als propietaris.

c) **França :**

La responsabilitat pels danys comesos per animals s'especifica a l'art. 1385 del Codi Civil: **el propietari d'un animal, o qui se serveix d'ell, mentre que el té pel seu ús, és responsable del dany que l'animal hagi causat, tant si aquest ha estat sota la seva guarda com si s'ha perdut o escapat.** També s'està aprovant una legislació contra certes races (Pit Bull,...) semblant a la anglesa.

d) **Alemanya :**

Els art. 833 i 834 del B.G.B. parlen sobre la tinença d'animals: **si un animal causa la mort a una persona o li causa lesions al seu cos o a la seva salut, o si una cosa és danyada, el poseïdor de l'animal està obligat a indemnitzar a la víctima del dany causat.** La obligació d'indemnització no té lloc si el dany és causat per un animal domèstic que està destinat a servir a la professió, indústria o manteniment del poseïdor del mateix i el poseïdor observa en

la vigilància de l'animal la diligència exigible en el tràfic o el dany s'hagués produït fins i tot amb la observança d'aquesta negligència.

e) **Itàlia** :

A l'art. 2052 del Codi Civil es diu que **el propietari d'un animal, o qui se serveixi d'ell durant el temps en que l'utilitza, és responsable dels danys causats per l'animal, ja estigui sota custòdia, ja s'hagi perdut o s'hagi escapat, llevat que es provi el cas fortuït.**

També s'ha intentat aprovar una normativa semblant a l'anglesa (però incloent al Rottweiler), que no va ser aprovada pel Govern.

f) **Suïssa** :

A l'art. 56 del Codi Federal s'especifica que hi ha presunció de culpa en contra del posseïdor de l'animal per culpa *in vigilando* : ha de tenir la diligència necessària que les circumstàncies i la perillositat de l'animal requereixen. Hi ha exoneració de culpa si s'utilitzen les diligències degudes i fins i tot així es produeix el dany.

ENQUESTA PÚBLIC. CONCLUSIONS.

En la majoria de les preguntes, les respostes han estat majoritàriament les mateixes, així la conclusió general pot ser que la gent creu que un gos és agressiu quan ataca, les races agressives són les de guarda i baralla, els gossos agressius s'haurien d'ensinistrar, la causa de l'agressivitat és l'educació rebuda pel gos, els responsables de les agressions de gossos són els amos, i la mesura a prendre és una multa pel propietari. La majoria de la gent enquestada no té gossos, i la majoria de propietaris de gossos diuen que no han mossegat.

- A la primera pregunta, les respostes defineixen al gos agressiu com aquell que ataca (79.72%), encara que mossegar (56.7%) i grunyar (39.18%) també es consideren mostres de comportament agressiu.
- En la segona pregunta es destaca que les races considerades agressives són, primer, les races de baralla (72.97%) i segon, les de guarda (63.51%), seguides a molta distància per les de companyia (13.51%) i les d'utilitat (8.15%). Els gossos caçadors no són considerats agressius.
- Sobre què s'hauria de fer amb un gos agressiu, la resposta majoritària és l'ensinistrament (82.43%), seguida per buscar el consell veterinari (29.72%) i el sacrifici de l'animal (20.27%). Entre l'opció d'altres (5.4%), se suggeria la reeducació i sociabilitzar-lo, estimar l'animal i l'ús adequat.
- La causa més freqüent d'agressivitat és l'educació (82.43%), seguida a molta distància per la raça (10.14%) i les malalties (4.34%).
- El responsable principal de les agressions són els propietaris dels animals (85.13%), encara que terceres persones o factors ambientals (31.08%) es considera una altra força freqüent causa d'agressions i, en menys proporció el gos (14.86%).
- Al preguntar les mesures a prendre amb un gos que ataca a persones, la multa pel propietari és la resposta majoritària (86.46%), seguida per la prohibició de tinença d'animals (gossos, naturalment, amb un 31.08%); el sacrifici surt en la mateixa proporció que al preguntar el tractament per a gossos agressius (20.27%) i pocs enquestats recorrerien a la presó per al propietari (13.51%).
- El 68.92% dels enquestats no tenien gos. De les persones que tenien gossos, la majoria eren creuats (27.58%) i gossos de pastor (27.57%), un 27.36% tenien gossos de guarda i un 10.33% de caça. El 79.91% d'ells no mossegaven. El 17.39% havien mossegat a persones o a altres gossos.

Comparació de les respostes entre enquestats propietaris de gossos i enquestats que no tenen gossos:

A la majoria de preguntes, les respostes són molt semblants entre els propietaris i els que no ho són i es manté l'ordre proporcional entre les respostes, encara que entre els propietaris es veu una major coincidència al respondre.

- A la primera pregunta només hi ha diferència sobre el gos que mossega, considerada una mostra d'agressivitat més gran entre propietaris (52% contra 69.56%). L'altra diferència és al bordar: cap propietari ho considera agressivitat (6% contra 0%).
- A la segona pregunta, hi ha més unanimitat entre propietaris de gossos sobre les races agressives: 82.6% els gossos de baralla (contra 70% entre els no amos de gossos) i 69.56% els gossos de guarda (contra 62%). L'altre grup esmentat són els gossos de companyia (13.04% propietaris, 24% no propietaris). Els grups de gossos de pastor, caçadors i d'utilitat no són considerats agressius (0% contra 14%, 0% i 12% respectivament).
- Sobre què fer amb un gos agressiu, la resposta majoritària entre els amos de gossos és l'ensinistrament (95.65% contra 78%). La gent que no té gos ha triat més l'opció de veterinari (32%) i sacrifici (22%) que qui té gos (26.08 i 17.39% respectivament).
- Sobre les causes de l'agressivitat, hi ha coincidència en que la primera és l'educació (80.43% entre no propietaris i 86.95% entre propietaris), després la raça (10.86% i 8.69% respectivament), seguit per la resposta de terceres persones o factors ambientals que provoquin a l'animal, encara que el percentatge és bastant més alt entre els propietaris de gossos (43.47% que entre qui no té gos (26%). El gos és responsable en més proporció segons els no propietaris (18%) que els propietaris (8.69%).
- A la sisena pregunta es plantegen les mesures a prendre amb els gossos agressius contra persones, i es veuen diferències notables. Quan s'ha preguntat què fer amb un gos agressiu, el sacrifici ha estat una bona opció entre els no propietaris (22%) i els propietaris (17.39%); però en aquesta pregunta, disminueix la proporció entre els no propietaris (16%) i augmenta entre els propietaris (30.43%). La multa segueix sent la mesura més votada (86% no propietaris i 91.30% propietaris), la prohibició de tinença de gossos sembla una millor opció entre els propietaris (39.13%) que entre els que no tenen gossos (28%) i la presó està considerada en últim lloc i amb la mateixa proporció pràcticament (14% no amos i 13.04% amos).

TRACTAMENT DE L'AGRESSIVITAT

En alguns països els problemes de comportament constitueixen una de les principals causes d'eutanàsia de gossos i gats i, en el cas dels gossos, l'agressivitat representa el 52% del total de problemes comportamentals. Així doncs, estem davant d'un problema gens despreciable i per tant, és molt important abordar les diferents possibilitats per tractar aquests problemes.

Salvaguardar la seguretat de les persones haurà de ser sempre l'objectiu principal de l'actuació veterinària. Per tant, abans d'iniciar cap tractament s'haurà de valorar les possibilitats d'èxit i el risc que suposarà l'animal durant aquest tractament. De vegades no serà contraproductiu dur-lo a terme, i l'eutanàsia es presentarà com l'única opció segura.

És molt important i alhora indispensable que, abans de fer res, caracteritzem el tipus d'agressivitat que presenta l'animal, ja que el tractament serà diferent segons això. Hi ha moltes eines per combatre un problema d'agressivitat: castració, condicionament, fàrmacs,...però totes elles podran ser útils només en determinats casos, en determinats tipus d'agressivitat, doncs no existeixen tractaments genèrics enfront del gos agressiu. Aquí tractarem els tipus més importants d'agressivitat dirigida bàsicament a persones.

Per tant, abordarem per separat el tractament en cada una de les següents situacions:

1-Agressivitat per dominància

2-Agressivitat dirigida a nens (nous membres de la família)

3-Agressivitat per por

4-Agressivitat per dolor

5-Agressivitat territorial

6-Agressivitat maternal

7-Agressivitat amb causa orgànica

1. AGRESSIVITAT PER DOMINÀNCIA

Aquesta és la forma d'agressivitat més freqüent i està directament relacionada amb el comportament de l'amo. És un problema molt més freqüent en mascles que en femelles i sovint es comença a manifestar després de la pubertat. El comportament d'aquests gossos és normal la major part del temps, però en determinades ocasions el gos es comporta com a dominant amb l'amo i el pot amenaçar o inclús intentar mossegar. En canvi, davant d'una persona que adopta un rol més dominant (veterinari, ensinistrador,...) el gos no presentarà el problema.

Abans de decidir tirar endavant un tractament és molt necessari, com ja s'ha dit anteriorment, avaluar el risc i les possibilitats d'èxit. Aquestes possibilitats d'èxit dependran en gran mesura de la col.laboració de tots els membres de la família, així és que, si no hem de comptar amb aquesta col.laboració, més val no tirar endavant el procés.

La **castració**, en aquest cas i en gossos mascles, pot disminuir l'agressivitat. Però hem de tenir clar que això serà només una part del tractament, i que per sí sola no elimina el problema. A més a més, els seus efectes són molt variables. Així doncs la castració pot ser útil per tractar l'agressivitat per dominància en mascles, però també per tractar l'agressivitat intrasexual. En cap altre tipus d'agressivitat té massa sentit castrar l'animal com a mesura terapèutica.

En el cas de les gosses, l'extirpació dels ovaris no només no disminueix l'agressivitat sinó que fins i tot pot agravar-la, com a mínim en el cas d'agressivitat per dominància dirigida a persones. De fet, en ratolins de laboratori s'ha vist que tant els estrogens com els progestagens disminueixen l'agressivitat en les famelles. Així, veiem que les famelles castrades mostren agressivitat competitiva amb més freqüència que les no castrades.

La base del tractament d'aquest problema consisteix en **invertir la relació de dominància**. Això es fa reforçant negativament la conducta agressiva i positivament la conducta subordinada. A la pràctica, disposem de dos mètodes per dur-ho a terme: un mètode directe i un mètode indirecte.

Mètode directe:

La relació de dominant-subordinat s'estableix i es manté mitjançant la força física. Cada cop que l'animal actuï com a dominant ha de rebre un càstig contundent perquè d'aquesta manera aprengui què ell és subordinat respecte l'amo. L'amo s'ha de sentir capaç de sotmetre físicament al gos sense por de ser desafiat. De fet, enfrontar-se a la força d'un gos amb la mateixa força no s'ha de considerar cruel, doncs la força física és un tipus de comunicació no verbal que els gossos entenen i sovint fan servir.

Així, l'amo s'enfronta a les agressions del gos aplicant la força apropiada. En gossos petits n'hi haurà prou amb sacsejar l'animal pel clatell. En gossos més grans podem fer servir un collar d'estrangulació. Si el gos aprèn a mossegar al moment en que l'amo intenta agafar-lo pel collar podem lligar un petit tros de corda al collar fent un nus a l'extrem per poder-lo manipular amb més facilitat i per tant, amb menys perill. L'amo sempre haurà de guanyar l'encontre perquè si no és així, s'estaria reforçant la conducta agressiva. Això pot requerir actuar amb força duresa en l'ús del collar o, fins i tot, pegar a l'animal. Quan una trobada està preparada, és a dir, quan es crea una situació que sabem que probablement desencadenarà el comportament agressiu amb la finalitat de proporcionar oportunitats per sotmetre el gos, l'amo, per més seguretat, pot preparar-se amb guants i botes de cuir. Però, a part del collar d'estrangulació, existeix un altre tipus de collar específicament dissenyat per ajudar a establir i a mantenir la posició dominant a l'amo: es tracta del collar Promise. Aquest collar permet, d'una manera molt eficaç, evitar el contacte físic entre l'animal i la persona. A l'estirar de la corretja del collar exercim pressió sobre la part dorsal del mossell i sobre el clatell de l'animal.

Collar Promise

Hi haurà amos que seràn físicament o emocionalment incapaços d'enfrontar-se als episodis agressius del gos amb la força suficient per poder guanyar-los. En aquests casos està indicada l'utilització del mètode indirecte.

Mètode indirecte:

Aquest mètode està indicat tant en el cas de que els amos siguin massa tous a l'administrar el càstig com en el cas d'aquells gossos que, per més severament que els castiguem mai arriben a rendir-se.

Consisteix en retirar completament, desde el primer dia de teràpia, totes les atencions i mostres d'afecte dirigides al gos, així com la pauta alimentària normal de l'animal. Durant el període d'entrenament també s'hauran d'evitar totes aquelles situacions que propiciïn una resposta agressiva per part de l'animal; és a dir, en aquest segon mètode, a diferència del mètode directe, no s'han de crear ocasions d'enfrontament. Al llarg del dia i amb freqüència l'amo haurà de proferir diferents ordres al gos, com per exemple "sit", "lie down" o aquelles a les que estigui acostumat l'animal. Si respon favorablement, l'amo li haurà de donar mostres d'afecte, així com una part de la seva ració de menjar. Mai s'haurà de recompensar al gos sense que aquest hagi obeït previament. Així, l'amo porta el control i indirectament va assumint una posició dominant. L'èxit d'aquest procediment es basarà en que tots els membres de la família siguin capaços de restringir estrictament les atencions vers al gos, excepte quan executa les ordres.

Un cop comencem a veure un progrés en l'animal, els amos hauran de començar a usar la força física en aquells casos en els que l'animal no obeeix totalment o ho fa amb desgana. Progressivament aniran augmentant aquesta força fins a sentir-se capaços de castigar-lo amb duresa sense por a represalies.

Quan només un dels membres de la família té problemes amb el gos, els altres haurien d'ignorar totalment l'animal, convertint-se la persona afectada en l'única font d'afecte i de menjar.

Un cas particular d'agressivitat es dona quan el gos sent aversió per la parella del seu amo. Aleshores, seguint el mateix esquema anterior, l'amo haurà d'ignorar l'animal i la seva parella esdevindrà l'única font d'atencions i de recompenses. Passades unes dues setmanes la parella donarà ordres a l'animal abans d'acariciar-lo i donar-li afecte.

Durant tot aquest temps són importants les visites al veterinari amb certa regularitat, sobretot durant les primeres setmanes, doncs és força difícil pels amos dur a terme de manera estricta tot aquest procés. Més endavant, unes sessions de classes d'obediència seran molt útils per acabar de consolidar la inversió de la dominància.

Així doncs, aquests serien els dos mètodes existent per corregir el paper dominant del gos. Però està clar que aconsellar a l'amo que castigui l'animal -ja sigui en el mètode directe o indirecte- comporta els seus riscos. És per això que aquest reforçament negatiu del que hem estat parlant s'ha de realitzar únicament després d'haver iniciat un tractament farmacològic o bé de forma que no requereixi el contacte físic entre el gos i la persona. Això últim, com ja hem vist, es pot aconseguir amb el collar Promise o, menys efectivament, lligant una corda al collar d'estrangulació.

Així, en casos d'agressivitat poc marcada, la utilització del collar Promise pot ser suficient, mentre que, quan el gos es mostra molt agressiu en els seus atacs, inevitablement haurem d'establir un tractament farmacològic per calmar i disminuir la violència d'aquest.

S'han suggerit diferents tractaments possibles amb efectes antiagressius per facilitar el reforçament negatiu, però molts d'ells encara no han estat convenientment contrastats. Per això, encara ara, els **progestagens sintètics** són el mètode més fiable. Concretament, el producte d'elecció és *l'acetat de megestrol* administrat via oral; aquesta forma d'administració permet corregir la dosi i suspendre el tractament de forma gradual, amb l'objectiu de reduir el risc d'un efecte rebot. La dosi recomanada és la següent:

2mg/Kg/dia durant les dues primeres setmanes
1mg/Kg/dia durant les dues setmanes següents
0.5mg/Kg/dia durant dues setmanes més

Però és fonamental ajustar la dosi al cap de pocs dies d'haver començat el tractament. Si la dosi no disminueix prou l'agressivitat, el reforçament negatiu seguirà sent perillós i si, pel contrari, la dosi és massa alta i l'animal es mostra inactiu el reforçament negatiu no es podrà dur a terme simplement per manca d'oportunitats. Com que cada animal respon diferent a una mateixa dosi és convenient informar-se sobre la reacció de l'animal i modificar la dosi si es convenint.

Els efectes d'aquests fàrmacs poden ser, en ocasions, similars als de la castració. L'acetat de megestrol -el d'elecció- junt amb l'acetat de medroxiprogesterona són els dos progestagens sintètics més usats i ambdós són derivats de la 17- -acetoxiprogesterona. L'acetat de megestrol és un esteroide d'acció ràpida i, com ja hem dit, s'acostuma a administrar via oral. L'acetat de medroxiprogesterona té una acció més lenta i normalment s'administra via subcutània o intramuscular.

El mecanisme d'acció dels progestagens sintètics sobre la conducta no està ben establert, però és lògic suposar que mimetitzen l'acció de la progesterona. De fet, la principal diferència entre la progesterona i els progestagens sintètics és que la primera té un temps de vida mitja molt curt. Els progestagens sintètics inhibeixen la síntesis de gonadotropines, i això, en els mascles, dona lloc a una disminució en la concentració plasmàtica de testosterona. Però sembla que els seus efectes sobre la conducta no es deuen majoritàriament a aquesta acció. Per altra banda, els progestagens sintètics actuen directament sobre el sistema límbic, inhibint la conducta agressiva, la conducta sexual i la conducta de marcatge territorial. Així doncs, els progestagens sintètics tenen un efecte adicional al de la castració, i poden ser eficaços quan

aquesta no ho és. Les indicacions d'aquests fàrmacs són, a l'igual que la castració, disminuir l'agressivitat per dominància i l'agressivitat intrasexual i no estan indicats en altres tipus d'agressivitat.

Aquests fàrmacs, però, tenen molts efectes secundaris per l'animal. Alguns d'aquests efectes són: disminució de la líbido en mascles, risc de piometra, hiperplàsia i tumors mamàris, tendència a l'obesitat... Però tot i que alguns d'aquests efectes col.laterals siguin força greus, cal tenir en compte que molts d'aquests gossos, si no seguissin aquest tractament, acabarien sent eutanasiats.

També s'ha considerat l'amitriptilina i els **agonistes de la serotonina** en general com a possibles alternatives a l'ús dels progestagens sintètics. La serotonina, però, no només modula la conducta agressiva sinó també molts altres aspectes del comportament, per exemple, fa un paper important en la resposta de la por. A més a més, els efectes d'aquests fàrmacs són força variables. Amb tot, no es consideren una opció segura per tractar l'agressivitat per dominància a no ser que el veterinari disposi de gran experiència en l'ús d'aquests fàrmacs.

En relació amb el paper de la serotonina, s'ha suggerit la possibilitat d'utilitzar **canvis en l'alimentació** per disminuir l'agressivitat. Això és degut a que el triptofan, aminoàcid que es troba en la dieta, és utilitzat en la formació de serotonina i aquesta, com hem dit, disminueix l'agressivitat. A nivell experimental això és factible, però clínicament no s'ha demostrat de forma convincent. Per dur això a terme s'hauria d'augmentar l'aport de triptofan i/o disminuir l'aport proteic. El transport de triptofan en els plexes coroides -que és imprescindible per la seva posterior conversió en serotonina en el sistema nerviós central- és inhibit de forma competitiva per altres aminoàcids. Això explicaria l'efecte de reduir l'aport proteic, sempre que l'aport de triptofan es mantingués constant o inclús s'augmentés.

Degut a les greus conseqüències que l'agressivitat per dominància pot comportar i a la seva freqüència de presentació, cal considerar alguns aspectes que ajudin en la seva **prevenció**. Així, factors per prevenir el problema seran:

- L'elecció de l'animal adequat, doncs el problema és més freqüent en mascles que en femelles, i en algunes races més que en d'altres. Existeixen tests (p.e. Test de Campbell) per avaluar, en cadells, la conducta agressiva. Però s'ha vist que aquests no tenen valor predictiu de cara al comportament adult.

- Establir una relació de dominància clara sobre el gos desde que aquest és jove (el collar Promise o l'ensinistrament d'obediència són eines que ens poden ajudar).

- És important que el veterinari dediqui uns minuts, en les primeres visites, a explicar el concepte de dominància i l'organització social dels cànids.

2. AGRESSIVITAT DIRIGIDA A NENS

De vegades, gossos que mai havien presentat cap problema poden desenvolupar un comportament agressiu quan els seus amos tenen un bebè. Aquest comportament agressiu enfront el nen respon al concepte de "rivalitat entre germans"; fins l'arribada del bebè el gos havia acaparat totes les atencions dels seus amos i ara, aquestes s'hauran de dirigir-se també al fill.

Quan, ocasionalment, el gos gruny o mostra algun altre tipus de disconformitat cap al nen, els amos, amb por de que el seu fill pugui ser agredit, treuen l'animal de l'habitació on es troba el nen. Pensant que el gos pot estar gelós, ara, lluny del nen, li donen a l'animal moltes atencions i gran afecte. El punt clau i l'error d'aquesta actuació és que l'afecte se li està donant sempre que el nen no hi és, mentre que quan aquest està present no només no se li mostren tantes atencions sinó que a més a més se'l fa fora o fins i tot se'l renya. Els amos, de manera inconscient, estan potenciant l'aversion de l'animal cap al nen.

El tractament que haurem de seguir és similar al mètode indirecte utilitzat en l'agressivitat per dominància. Els amos hauran d'eliminar totes les atencions i mostres d'afecte dirigides al gos quan el nen no hi sigui. Contràriament, quan el nen estigui present els amos hauran de mostrar-se molt afectuosos amb el gos i donar-li recompenses (menjar). D'aquesta manera **es condiciona a l'animal a que accepti al petit**.

Està clar que hem d'evitar tots els riscos que pugui córrer el bebè, així és que, en presència del gos l'haurem de protegir posant-lo en una cadireta elevada per nens o amb algun altre mecanisme.

També és important controlar el comportament del nen. De vegades, aquest té tendència a gatejar cap al gos o a provocar-lo estirant-li dels cabells...En aquests casos és necessari condicionar al nen perquè no ho faci, per exemple, podem ruixar-lo una mica amb aigua (amb un esprai o una pistola d'aigua), sense que vegi qui el ruixa, perquè ho relacioni amb el fet d'acostar-se al gos i ho deixi de fer.

3. AGRESSIVITAT PER POR

Aquest tipus d'agressivitat normalment està dirigida cap a persones concretes o grups de persones concretes, com per exemple nens, homes adults, persones d'una raça concreta, persones amb determinats uniformes...

El gos pot haver patit, en el passat, algun incident en el que va ser ferit per algú i llavors ha desenvolupat una por cap a persones que s'hi assemblen. El gos gruny i amenaça a aquesta gent perquè s'allunyin i, si amb això no ho aconsegueix, optarà per mossegar. L'animal anirà augmentant el grau d'agressivitat fins que aconsegueixi fer fora a la persona en qüestió.

Obviament, en aquest cas, el càstig no serà la solució del problema. Si l'amo força al gos a mantenir-se quiet mentre s'acosta la persona que li fa por, la reacció de l'animal encara serà més intensa les properes vegades.

El primer que haurem de fer és establir un **programa de desensibilització progressiva** i un **contracondicionament** (donar premis -menjar i carícies- en presència de la persona que desencadena la por). Així doncs, haurem d'exposar de manera gradual al gos a la persona que

li fa por, alhora que se'l recompensa. En aquest cas, l'amo també haurà d'evitar les atencions i les mostres d'afecte cap al gos excepte durant les sessions d'entrenament.

Un gos que té por als nens, per exemple, el sentarem en una habitació i farem que en el seu camp visual aparegui un nen, aproximadament a unes 20 passes de distància. Si veiem que el comportament del gos és normal -no mostra signes de por- se li dona una recompensa (menjar, carícies...). Aquesta presentació del nen seguida de la recompensa constitueix una prova. Cada sessió ha de constar d'unes 10 proves. Al cap d'uns dies el nen es podrà apropar més i, quan el procés ja estigui prou avançat, fins i tot podrà donar menjar i mostres d'afecte a l'animal. Durant el temps que duren les sessions, s'hauria d'evitar que el gos s'exposés a persones que provoquen la resposta agressiva fora de les pròpies sessions, perquè això retardaria el tractament. Quan el gos ja s'ha acostumat a un nen en concret, s'haurà d'anar repetint el procés amb altres nens; de fet, es pot començar amb el nen que al gos li resulti més familiar i anar passant gradualment a nens desconeguts.

Si és gairebé impossible que la persona que produeix la por aparegui en el camp visual del gos sense desencadenar-li aquesta reacció, pot ser necessari usar un tranquil·litzant. Podem utilitzar **benzodiacepines** o **fenotiacines**. Amb la dosi correcta hem d'aconseguir que es bloquegi la por sense produir ataxia ni excessiva sedació. Li donarem aquest tranquil·litzant fins que es comporti correctament a les sessions. La dosi administrada s'anirà reduint gradualment, a un ritme del 10-20% diari.

4. AGRESSIVITAT PER DOLOR

És un tipus d'agressivitat que es dona com a resposta a estímuls dolorosos. L'autoprotecció contra el dolor és una tendència natural, tant d'animals com de persones. Normalment són gossos que tenen algun dolor localitzat i només es mostraran agressius quan se'ls toca aquesta regió específica. Quan no hi ha evidències de traumatismes o processos inflamatoris s'hauran de fer radiografies i altres tècniques diagnòstiques per revelar la causa del dolor, doncs el primer que haurem de fer serà eliminar aquesta font de dolor. Però un cop resolt medicament el dolor, moltes vegades, quan es palpa la zona en qüestió, veiem que la resposta agressiva continua. Ara, aquest comportament es considera una resposta condicionada i, per tant, és susceptible de ser tractat amb teràpia comportamental.

El tractament es basarà en la **desensibilització gradual** junt amb el **contracondicionament**. La desensibilització comença tocant, directament i amb suavitat, la zona específica i el contracondicionament consisteix en recompensar l'animal cada vegada que es deixa fer això. De fet és el mateix sistema que seguíem en el tractament de l'agressivitat per por. Després d'un parell de sessions diàries de deu intents per sessió, els amos poden començar a augmentar la pressió amb la que es palpa la zona. El temps total del procés seria d'unes dues setmanes.

5. AGRESSIVITAT TERRITORIAL

L'agressivitat territorial és un tipus d'agressivitat ofensiva que es manifesta bàsicament cap a persones desconegudes i únicament quan aquestes entren en el que el gos considera el seu territori. Aquest comportament de guarda exagerat es va reforçant perquè l'animal gairebé sempre aconsegueix fer fora els intrusos. Moltes vegades els propietaris entenen aquest comportament com la tendència natural de l'animal a defensar el territori de manera que, fins i tot, en algunes ocasions han arribat a recompensar aquesta guardia agressiva, reforçant així aquesta conducta.

És un problema més freqüent en mascles que en femelles però tot i així, la castració, en aquest cas no resol el problema. De totes maneres, alguns clínics la practiquen com a mètode complementari a altres tractaments, però la seva eficàcia és molt poc rellevant, doncs com ja hem comentat en l'apartat 1, la castració només es considera útil en el tractament de l'agressivitat per dominància i de l'agressivitat intrasexual. L'únic tractament possible és el reconducció del gos, tot i que aquesta forma d'agressivitat és sovint molt difícil de corregir.

Així, a la pràctica, tenim dues possibilitats per aconseguir el reconducció del gos: Una consisteix en donar l'ordre de seure o d'estar-se quiet a l'animal cada cop que aquest mostra el comportament agressiu, i castigar-lo si després de l'ordre no modifica aquesta conducta. D'aquesta manera estem fent un reforçament negatiu de la conducta agressiva.

L'altra opció és condicionar a l'animal perquè accepti als visitants. Fem que el gos canviï el seu comportament enfront els intrusos mitjançant recompenses. Els membres de la família hauran d'ignorar al gos totalment excepte quan ve un visitant. Durant el temps de la visita, tant els amos com el visitant han de donar mostres d'afecte i recompenses a l'animal. Evidentment això serà un procés progressiu. Es prepararan una sèrie de visites primerament fetes per persones que no siguin totalment desconegudes per l'animal i s'anirà passant gradualment a persones desconegudes.

Normalment es combinen les dues opcions, és a dir, per una banda **es castiga la conducta agressiva** i per altra **es reforça positivament la manca de conducta agressiva**.

Moltes vegades arribarem a tenir un gos que adori als intrusos, i això tampoc serà gaire favorable per aquells amos que de fet volien un animal per guardar la casa. Aconseguir que la conducta del gos només canviï a un nivell intermig serà pràcticament impossible en molts casos i, de totes maneres, seria fruit de programes de reconducció molt difícils de dur a terme.

6. AGRESSIVITAT MATERNAL

Aquest tipus d'agressivitat és molt poc important i pot ser un problema en femelles en pseudolactació. Els fàrmacs **inhibidors de la síntesis de prolactina** poden contribuir a millorar el problema.

7. AGRESSIVITAT AMB CAUSA ORGÀNICA

L'agressivitat amb causa orgànica suposa un 15-20% dels casos d'agressivitat, per tant, com que és un % important, la primera actuació del veterinari enfront un cas d'agressivitat ha de ser descartar problemes orgànics: hidrocefàlia, epilèpsia, malalties del sistema endocrí.... Així doncs, haurem d'emprar diferents tècniques diagnòstiques. La radiografia i la tomografia axial computeritzada ens serviran per posar de manifest una hidrocefàlia no evident macroscopicament, mentre que la determinació de la concentració plasmàtica d'hormones T3 i T4 ens servirà per descartar un hipotiroidisme (l'hipotiroidisme és una malaltia endocrina que pot provocar agressivitat).

Aquest tipus d'agressivitat es manifesta en forma d'atacs inesperats i aparentment inexplicables, normalment dirigits cap a persones perfectament conegudes per l'animal. El gos, de cop i volta, i sense cap estímul previ que pugui haver provocat aquesta resposta, ataca a un membre de la família o a alguna altra persona que en aquell moment estigui amb ell. Els atacs poden ser de conseqüències molt greus, doncs poden anar dirigits a la cara, coll, o braços de la víctima. Després de l'atac el gos semblarà tranquil, calmat, com si no fos conscient del que acaba de fer.

S'ha vist que hi ha races amb certa predisposició genètica a patir episodis sobtats d'agressivitat deguts a una encefalitis subclínica. Algunes d'aquestes races on la incidència és més elevada són: San Bernard, Doberman Pinscher i Pastor Alemany.

En el cas de comportament agressiu per hidrocefàlia, el tractament amb **glucocorticoids** pot ser efectiu, i en el cas d'epilèpsia podem utilitzar fàrmacs **anticonvulsivants** com per exemple el fenobarbital. Però el problema de seguir un tractament en aquests casos és la dificultat d'avaluar el propi tractament. Com que aquests atacs són tant esporàdics, si tractem a l'animal, l'únic que podem fer per saber si està sent efectiu o no és esperar a que es produeixi un nou atac i això comporta molt de temps i un risc massa gran per les persones que conviuen amb el gos. És per això que aquest és un tipus d'agressivitat on l'**eutanàsia** està clarament indicada, sent, de fet, l'única opció raonable.

"AGRESSIVE CONFLICTS AMONGST DOGS AND FACTORS AFFECTING THEM"

Aquest article parla d'un estudi que es va fer a Munich sobre l'agressivitat canina, bàsicament sobre l'agressivitat intraespecífica. L'estudi es va centrar en una mostra de 206 gossos que es van classificar en dos grups: gossos agressors (havien atacat a altres gossos) i gossos víctima (havien estat agredits per altres gossos). La finalitat de l'estudi era posar de manifest les diferències existents entre aquests dos grups d'animals però, sobretot, les diferències existents entre el tipus de propietari d'un i altre grup.

Es va veure que, certament, els gossos agressors pertanyien a determinades races. Però a més a més d'una tendència racial, es va comprovar que existien també altres factors importants com ara el comportament de l'amo i les raons que el condueixen a seleccionar una determinada raça, el lloc de la baralla, si l'animal portava o no corretja...

Dins del grup de gossos agressors, les races canines més representades en l'estudi eren: Pastor Alemany, Rottweiler, Hovawart, Gran Danès, Doberman Pinscher i Boxer. En un % menys important, però també considerable, es trobaven les "races de lliuta": Bull Terrier, Staffordshire Terrier, American Staffordshire Terrier i Pit Bull.

Moltes vegades les baralles es donaven entre gossos que previament ja eren "enemics", amb el que es dedueix que moltes d'elles podrien haver estat evitades amb un millor control per part dels amos.

La majoria de baralles es donaven en llocs públics: al carrer, als parcs,...i, normalment, els gossos anaven sense corretja en el moment de la baralla.

Es va veure també que els gossos que arribaven a la consulta per haver agredit a un altre gos, havien participat ja amb anterioritat en algun altre enfrontament. Així, no es tractava de gossos que presentaven un cas esporàdic d'agressió, sinó que normalment, eren animals amb una tendència a lluitar repetidament (molt sovint induïda pels seus amos). Així, l'agressivitat canina és un problema que recau en un % proporcionalment molt petit d'animals agressius i en els respectius propietaris.

D'aquest estudi es va extreure també la importància d'una bona socialització intraespecífica, doncs la majoria de gossos implicats en baralles havien tingut poc contacte amb altres gossos entre les 5 setmanes i els 5 mesos de vida.

L'estudi incideix força en la descripció del prototipus de propietari tant dels gossos agressors com dels gossos víctimes. Així, els propietaris de gossos agressius són majoritàriament homes, d'una edat compresa entre els 30 i els 39 anys i que treballen de manera autònoma o en el món acadèmic. Són homes que normalment no desenvolupen una relació afectiva amb el seu gos, i fan ús de la força física per aconseguir la seva obediència. Escullen conscientment una determinada raça canina i, normalment volen l'animal per a un ús concret. Els gossos víctimes tenen com a propietaris majoritàriament dones i, moltes vegades, són animals plenament integrats en un ambient familiar.

També es parla de la importància dels mètodes emprats per educar l'animal. En el cas de gossos agressors, aquests normalment havien seguit algun tipus d'ensinistrament d'atac. Els gossos víctima, normalment eren educats pels seus amos mitjançant ordres verbals i gestos.

Com a conclusió, aquest article fa una reflexió sobre la dubtosa conveniència d'establir una legislació enfocada a acabar amb determinades races canines (en clara referència a la llei

britànica i a l'alemana), ja que el problema radica més en el mal ús que en fa dels gossos un determinat sector social, que en els gossos en sí.

Junt amb l'article que acabem de comentar també n'hem inclòs un altre anomenat **:"Behavioural testing for aggression in the domestic dog"**. Aquest article comenta un test desenvolupat per avaluar l'agressivitat canina. Es va dissenyar als Països Baixos degut al important problema que han arribat a representar en aquest país els atacs de gossos a persones. El test es presenta com una eina útil per assessorar als criadors sobre la tendència agressiva d'un animal i, d'aquesta manera poder identificar i, en alguns casos eliminar, individus concrets de determinades races.

"DANGEROUS DOGS ACT 1991"

Aquest article exposa la llei britànica (DDA) alhora que en fa una crítica, doncs intenta desviar una mica el problema dels animals en sí i centrar-lo en molts altres factors implicats, com ara la corrupció criminal que gira al voltant de certes races canines.

Fent referència a l'origen sociopolític de la llei, l'article explica que aquesta va ser impulsada apressadament en el Parlament britànic com a resposta a la queixa popular pel gran nombre d'atacs per part de Pit Bull terriers. Fa una descripció de les característiques d'aquesta raça i explica com va entrar en el país, com van anar augmentant el nombre d'exemplars, i, conseqüentment, el nombre d'atacs.

Actualment, a Gran Bretanya, la propietat, cria o tinença d'algunes races de gossos és il·legal; algunes d'aquestes races són: Pit Bull terrier, Tosa japonès, Fila brasiler i Dogo argentí. Donat que aquestes races, excepte el Pit bull, són gairebé inexistents al Regne Unit, la legislació es pot considerar una eina per eliminar el Pit bull d'aquests països. Els amos que ja disposaven d'un d'aquests gossos, per seguir disposant de l'animal, han d'obtenir una exempció i prendre una sèrie de mesures: esterilització obligatòria, instal·lació de micro-xip, tatuatge o polissa de seguro. Si això no es compleix, s'aplica una multa econòmica o, inclús, presó de fins a 6 mesos. La llei especifica també que en llocs públics, aquests animals hauran d'anar sempre lligats i amb morrió.

L'article menciona l'antiga llei anglesa ("Dogs Act" 1871) i assenyala algunes de les ampliacions que figuren en la del 1991. Així, per exemple, ara els magistrats, davant d'un gos potencialment agressiu, poden especificar el mitjà de control que haurà d'aplicar l'amo a l'animal (tipus de morrió, corretja, si cal que sigui castrat,...) mentre que abans no ho podien fer. Fins i tot poden prescriure l'eutanàsia de l'animal en cas que quedi palès que l'amo ignora la perillositat d'aquest.

En resum, la nova llei tracta el problema dels gossos perillosos de 4 maneres:

- *Prohibeix la possessió de races específiques excepte sota riguroses condicions.
- *Autoritza restriccions referents a altres gossos que es cregui que puguin representar "un seriós problema" per a les persones.
- *Imposa sancions als amos de gossos que estiguin "peril·losament fora de control" en llocs públics.
- *Imposa sancions a aquestes persones en cas d'atacs, tant en zones públiques com privades.

Com a conclusió, l'article assenyala que aquesta ha estat una llei precipitada, creada per polítics i en la que no només no s'ha consultat mínimament als sectors especialitzats (etòlegs, veterinaris, societats protectores,...) sinó que fins i tot s'han ignorat les seves queixes. Aquesta és una llei que es va crear per la necessitat social de combatre un tipus de delinqüència que es basa en l'ús d'aquests gossos, i no tant per combatre la perillositat d'aquests animals.

"LOS PERROS "PELIGROSOS": VÍCTIMAS O VERDUGOS"

Aquest article fa també una reflexió i, alhora una crítica, sobre la legislació anglesa. De fet es basa molt ampliament en l'estudi realitzat a Munich sobre els gossos "perillosos" i, ha usat com a font bibliogràfica important l'article comentat anteriorment : "Aggressive conflicts amongst dogs and factors affecting them". És per això -per aquest solapament d'informació- que no val la pena fer un resum massa extens d'aquest nou article. Però sí que serà interessant assenyalar algunes noves informacions.

L'article exposa que, després d'entrar en vigència la llei anglesa, altres països estant seguit la mateixa pauta: la "lluita contra l'animal". Així, per exemple, França ha prohibit la reproducció i la importació d'aquests gossos amb la finalitat d'acabar amb aquestes races (Pit Bull i afins). Comenta que Alemanya, en canvi, vol buscar altres mesures més coherents que no passin per boicotejar aquests gossos. Molts estats federats alemanys han creat algunes lleis relatives a aquest tema, com per exemple l'obligació de portar morrió i corretja en públic. De totes maneres, Alemanya no té establerta un llei federal pel que fa a "gossos perillosos" com en el cas anglès.

Aquest article no es queda en simple exposició i crítica sinó que fa una proposta: proposa que es prohibeixi la cria, venda i tinença dels gossos considerats agressius a aquelles persones que han tingut antecedents penals. Però també assenyala que amb això no es solucionaria el problema del robatori i cria il·legal d'aquests animals, de manera que també s'ha de conscienciar a la gent de la importància del cens dels seus animals i de l'ús del micro-xip o del tatuatge.

ENTREVISTA A L'ASSOCIACIÓ DE DEFENSA DELS ANIMALS (ADDA)

Hem trobat interessant entrevistar a aquesta associació ja que, per la filosofia de la seva tasca, ens pot oferir un major coneixement i una visió global d'aquesta problemàtica social.

1. Quina és la seva opinió sobre el fenomen-moda dels gossos de races de lluita?

Les modes sobre les races de gossos van a èpoques. Així, va haver-hi un temps en que es van posar molt de moda els gossos tipus Lassie; també els dàlmata van estar força de moda, sobretot després de la pel·lícula "Cent i un dàlmates"...Ara sembla que els toca als anomenats "gossos de lluita". Això, segurament ha estat propiciat pel fenomen de les baralles de gossos, i també perquè els criadors han anat introduint aquestes races. De fet aquesta no és una moda generalitzada, sinó que s'ha instaurat majoritàriament en un sector determinat de l'entorn juvenil.

2. Creu que aquestes races són especialment agressives per naturalesa?

Potser és cert que tenen algunes característiques que les propicia a ser agressives, però tampoc diria que són races especialment agressives. El problema és que si s'afavoreixen aquestes característiques, si es potencia la fortalesa de l'animal, aleshores sí que es pot tornar agressiu. Així doncs, tot depèn de l'entrenament que es doni a aquests animals. En realitat, una certa tendència agressiva forma part no només d'aquests gossos sinó de tots els animals, i, fins i tot de les persones; és una cosa natural.

3. Qui creu que són els responsables d'aquest fenomen?

La responsabilitat recau en gran part en els criadors. Però també és molt important tenir en compte el paper deficient de l'Administració; i aquest és un problema que es fa extensiu a tota Europa. L'Administració es mostra passiva davant aquesta problemàtica, de manera que manca una legislació coherent, manquen controls sobre la compra-venda, sobre la cria...

4. Quines mesures creu que s'haurien de prendre tant per millorar el tracte cap a aquests animals com per evitar els atacs a persones i a altres animals?

Primer de tot s'han d'establir uns reglaments específics, unes ordenances clares...I, a més a més, és molt important persuadir a la gent d'aquest tipus de comerç mitjançant mesures administratives. Hem d'aconseguir que la venda d'aquests animals disminueixi, perquè un nombre important dels seus actuals compradors no n'estan fent un bon ús: estan potenciant la tendència agressiva dels gossos.

5. Què creu que s'hauria de fer amb els gossos que han atacat a persones?

Aquest és un tema molt i molt complicat. L'actuació ideal seria reconduir la conducta de l'animal, però això sempre comporta: intervenció d'especialistes, despeses,...En el problema dels "gossos agressius" s'ha de focalitzar molt l'atenció en els propietaris i en l'ús que en fan dels animals.

6. Creu necessària una campanya per informar sobre l'elecció d'un gos segons les necessitats del futur propietari?

Sí, de fet això les associacions ja ho estan fent, sobretot de cara a evitar abandonaments. Aquesta és una tasca que s'ha de fer entre tots: entre els mitjans de comunicació, les administracions, les protectores, les botigues, les diferents associacions relacionades amb aquest camp...

ENTREVISTA A UNA BOTIGA D'ANIMALS

Hem fet una breu entrevista a una important botiga d'animals de Barcelona amb la finalitat de informar-nos, bàsicament, sobre el panorama actual pel que fa a preferències de races per part dels compradors, i sobre el tipus de persones que demanen aquelles races de gossos conegudes popularment com agressives.

1. Quines són les races que es venen més actualment?

S'ha de diferenciar les vendes en dos grups d'animals: les races de gossos grans i les races de petits. En aquests moments, com a gossos petits, els més venuts són el Yorkshire i el Cocker, i com a races grans el Golden retriever, el Labrador retriever i el Rottweiler.

2. Venen races de "gossos de baralla"?

Sí, però actualment no les demanen gaire.

3. Han notat un augment en la venda d'aquestes races?

La demanda d'aquests tipus de gossos ha disminuït molt des de l'any passat; abans el Pit Bull, per exemple, es venia molt, i ara en demanen molt pocs. Dins d'aquest grup de gossos la raça que més s'està venent actualment és el Bull terrier.

4. Quin tipus d'informació o característiques d'aquests animals destaquen als futurs amos?

Donem el mateix tipus d'informació que es dona al vendre qualsevol gos, és a dir: alimentació, com cuidar a l'animal, pauta vacunal, pauta de desparasitació, grandària aproximada que assoleixen els animals d'aquella raça,...en definitiva, tot allò que l'amo ha de saber. En quant al caràcter del gos, se'ls explica que són races amb certa tendència a la dominància, que poden ser gossos nerviosos, i que han de vigilar especialment el caràcter de l'animal en el cas de que aquest hagi de conviure amb nens.

5. Recomanen l'ensinistrament d'aquests gossos?

De fet, es recomana l'ensinistrament bàsic a tots els cadells, independentment de la seva raça. Però en tot cas, ja al moment de comprar l'animal, se li donen unes nocions mínimes a l'amo sobre el maneig del gos; se li explica que en tot moment ha de dominar al seu gos, que ha d'agafar-lo bé amb la corretja quan va pel carrer perquè pot tenir tendència a llençar-se sobre altres gossos...

6. Quin és el perfil del comprador d'aquestes races? Què demanen?

Són gent molt jove (de fet de vegades han de fer la compra a nom dels seus pares per ser menors de 16 anys), normalment nois i, la majoria obeeixen als cànons estètics del que s'anomenen "cap rapats". Volen gossos forts, poderosos i, normalment tenen alguns coneixements sobre la raça que demanen (d'oïdes, sobretot per amics que també en tenen).

7. Creu que hi ha una moda d'aquestes races? I, en aquest cas, a què creu que és deguda?

És una moda com qualsevol altra. Al igual que durant un temps podia estar de moda que els joves portessin bici, i després es va passar a les motos,...ara està també de moda entre determinats joves lluir un gos d'aquestes característiques.

ENTREVISTA A LA GOSSERA MUNICIPAL DE BARCELONA

La finalitat d'aquesta entrevista era conèixer una mica la problemàtica que els gossos agressius reporten a la Gossera Municipal, entenent-la com a un problema social que moltes vegades es deriva cap a aquest centre.

1.Dels gossos que recullen, quin % aproximat consideren agressius?

Entenent com a gossos agressius aquells gossos que causen veritables problemes de maneig i que clarament han intentat agredir o han arribat a agredir al personal de la gossera, podem dir que es tracta d'un % molt petit, de l'ordre del 2-2'5%.

2.Creu que l'agressivitat dels animals és una causa d'abandonament?

Sense cap dubte és una causa clara d'abandonament, i no només d'abandonament de l'animal al carrer, sinó que moltes vegades els amos porten personalment a l'animal a la gossera perquè aquest sigui eutanasiat argumentant que és un animal agressiu.

3.En aquests darrers anys, han observat un augment de l'abandonament de gossos de races considerades agressives?

No, d'abandonaments sempre n'hi ha, més o menys. És cert que en els últims anys han disminuït força els abandonaments; sembla que comença a haver-hi una major consciència per part dels propietaris, però les variacions en el nombre d'abandonaments (la tendència a disminuir en els darrers anys, l'augment en època de vacances,...) no es corresponen a augments o disminucions de races concretes, sinó a variacions en el global de gossos abandonats.

4.Creu que aquestes races són realment més agressives que d'altres?

No, no crec que, com a races, siguin més agressives. El que passa és que són races que s'eduquen per fer-les més agressives.

5.Com manipuleu aquest tipus de gossos? (tranquil·litzants, collars especials, gàbies individuals...)

Basicament utilitzant llaços i, evidentment, prenent més precaucions. En principi no s'utilitzen tranquil·litzants en les manipulacions habituals, però sí que es fan servir quan es fan cures als animals. I en quant a les gàbies, de fet aquí cada animal ja té una gàbia individual; no hi ha gàbies especials per als animals problemàtics.

6.Quin període de temps mantenen als animals abans del seu sacrifici? En cas de gossos "perillosos" es respecta aquest període?

Els animals que arriben perduts, dels quals es desconeix l'amo, s'estan un mínim de 9 dies abans del sacrifici (de fet la llei marca un mínim de 8 però aquí s'allarga un dia més). En cas de que siguin gossos identificats el mínim és de 10 dies. Si són gossos que es decideix posar-los en adopció passaran més temps, fins trobar un amo. En el cas de gossos que presentin problemes d'agressivitat segueixen també aquests períodes establerts.

7.Heu aconseguit donar aquest gossos en adopció? a quin tipus de gent interessen?

Els gossos que presenten problemes de caràcter normalment ja no es posen en adopció, sinó que passat el temps establert se sacrifiquen.

8. Creu viable a curt o llarg termini l'aplicació de solucions diferents a les actuals per a aquests gossos? O no valdrien la pena?

Es podria intentar una reeducació dels gossos, però en animals adults això és ja molt difícil.

ENTREVISTA A UNA RESIDÈNCIA CANINA

Hem fet una entrevista a una residència canina de Sant Cugat del Vallès que, alhora ofereix el servei d'ensinistrament. Aquest centre porta ja molts anys instaurat i, en tot moment, al llarg de l'entrevista, es denotava la gran experiència dels cuidadors.

1. Accepteu gossos que semblen agressius? Per què?

Es podria parlar molt sobre el que s'enten per gossos agressius. De gossos agressius, considerant com a gossos aquells animals en els que l'agressivitat és una característica inherent al seu caràcter, que són agressius per sí mateixos, sense que ningú hagi influenciat en aquest comportament, n'hi ha molt pocs. Tots els gossos tenen certa tendència agressiva que es mostra sobretot quan l'animal és adult, però hi ha certes races que poden mostrar-la abans. Així doncs, en l'agressivitat d'un gos intervé l'edat i també pot influir la raça.

Tornant a la pregunta, com a residència canina, quan ve un animal no es té en compte el seu caràcter per decidir si s'agafa o no, sinó que s'accepten tots. Això sí, els gossos problemàtics es posaran en gàbies reforçades.

2. L'agressivitat pot ser causa d'abandonament?

Sí que pot ser-ho. Moltes vegades, amos que tenen un gos que porta problemes a casa es volen desfer d'ell però no volen matar-lo. Tampoc poden donar-lo perquè ningú vol un gos agressiu i, aleshores opten per abandonar-lo, doncs els és emocional i econòmicament menys problemàtic que decidir eutanasiar a l'animal.

Però tot i que el fet de que l'animal sigui agressiu pugui afavorir que l'amo decideixi abandonar-lo, normalment això no és motiu per fer-ho a no ser que es tracti de persones sense escrúpuls.

3. Com es manipulen aquests animals? Es prenen mesures especials?

Es posen en gàbies més reforçades. No se'ls dona cap tracte especial. El més important amb un gos agressiu és menysprear-lo, oferint-li les mínimes atencions: únicament posar-li menjar i aigua. Els altres gossos, en canvi, també es treuen a passejar, es juga amb ells,... Al cap d'uns dies d'haver estat ignorat i veure el tracte que tenen els cuidadors amb els altres gossos, el gos agressiu es sotmetrà i esperarà una carícia. Això és degut a que normalment, aquesta agressivitat que presenten no és per mal caràcter sinó per por.

Però hi ha un reduït nombre de gossos que són tan agressius que no deixen ni que obrim la porta per posar el menjar i l'aigua. Aleshores el que farem és anar deixant-ho fora fins que, per gana i sed, l'animal permetrà que entrem sense amenaçar-nos.

4. Creu que aquestes races són realment agressives?

És cert que hi ha algunes races més propenses a ser agressives; són races que l'home ha desenvolupat perquè compleixin unes tasques concretes. Però aquesta agressivitat natural ha de tenir un control, i per això estan els ensinistradors. Avui en dia, però, hi ha molts ensinistradors que no fan bé la seva feina. La responsabilitat de que existeixin aquests "mals professionals" recau molt en el tipus de demanda. Molts propietaris porten a ensinistrar al seu gos amb l'objectiu de convertir-lo en una "màquina per matar". Hi ha ensinistradors que accepten aquests reptes i fan ensinistraments excessivament agressius que donen lloc a uns gossos que, molt sovint s'hauran d'acabar eutanasiant. Quan un gos es presenta agressiu, normalment no està intervenint només la seva genètica sinó una mala educació o un mal

ensinistrament. Només hi ha un % molt petit de gossos dins de cada raça que des de que neix ja és agressiu.

5. Quins passos es segueixen per a reconduir a un gos agressiu mitjançant l'ensinistrament?

Primer es fa un test psicològic del gos; el gos és sempre un reflexe de l'amo. Per poder fer aquest test hem de conèixer bé el problema, i per això l'amo ha de col·laborar. Haurem de saber, per exemple, si ha pegat al gos. A un gos que ha estat pegat és molt difícil solucionar-li el problema d'agressivitat. També haurem de saber si es tracta d'agressivitat per covardia (l'animal ensenya les dents però té por; és capaç d'atacar sense avisar) o per valentia (animals desafiants, normalment sempre avisen). Si es tracta d'agressivitat per covardia, el problema pot arribar a solucionar-se, però en el cas d'animals que s'envalentonen serà més difícil. Així doncs, abans de fer res haurem de valorar les possibilitats d'èxit.

Quan es decideixi dur a terme l'ensinistrament, l'animal haurà de passar una temporada a la residència, per observar-lo i ensenyar-lo.

6. En els casos en els que la reeducació no funciona, està d'acord amb l'eutanàsia?

Ha de ser l'última opció, però realment hi ha casos en els que no es pot fer altra cosa, perquè l'animal és un veritable perill públic. Fins a quin punt s'han de fer esforços per intentar reeducar al gos? Aquesta és la qüestió, i aquí intervindrà la voluntat del propietari, la del veterinari i la de l'ensinistrador. Entre tots tres hauran de prendre la decisió. De vegades, arribat aquest punt, pot haver-hi manca d'honradesa per part d'ensinistradors i veterinaris que no abandonen un tractament que ja veuen inútil per tal d'augmentar els seus ingressos.

ENQUESTA VETERINARIS:

Aquesta enquesta consta de 9 preguntes en les que s'ha de marcar un màxim de 3 quadrets en cada una d'elles (el més freqüent a la consulta), excepte en aquelles que portin alguna altra indicació.

1. *Contra qui va dirigida l'agressivitat normalment?*

- ☐ propietari
- ☐ persones amb les que conviu
- ☐ altres persones conegudes (veïns, amics...)
- ☐ persones desconegudes
- ☐ veterinari
- ☐ altres gossos
- ☐ altres animals
- ☐ objectes
- ☐ altres

2. *Quines són les causes d'agressivitat que es presenten més freqüentment a la consulta?*

- ☐ competitiva (per dominància)
- ☐ territorial
- ☐ intrasexual
- ☐ maternal
- ☐ per por
- ☐ per dolor
- ☐ redirigida
- ☐ secundària a patologies

3. *Quines mesures pren amb els animals agressius quan venen a la consulta?*

- ☐ negar-se a l'exploració des d'un principi
- ☐ morrió
- ☐ contenció física per part del propietari
- ☐ contenció física per part del veterinari/ajudant
- ☐ contenció farmacològica (tranquil·litzants,...)

4. *Què recomana al propietari d'un gos agressiu?*

- ☐ res
- ☐ consultar a un etòleg
- ☐ tractaments a la pròpia clínica (castració, programa de recondicionament, fàrmacs...)
- ☐ eutanàsia
- ☐ donació de l'animal

5. És freqüent que el propietari d'un gos agressiu demani d'entrada l'eutanàsia? (única resposta)

- ☐ no, en la gran majoria dels casos busquen una solució per l'animal.
- ☐ força freqüent
- ☐ molt freqüent

6. Si el propietari demana d'entrada l'eutanàsia de l'animal...

- ☐ es sacrifica l'animal directament
- ☐ es proposen tractaments alternatius
- ☐ es sacrifica l'animal en cas que el tractament no funcioni
- ☐ es sacrifica l'animal en cas que els propietaris no estiguin disposats a dur a terme el tractament
- ☐ es nega en tot cas al sacrifici de l'animal

7. En el cas que el tractament proposat suposi una inversió econòmica i de temps important pels propietaris, aquests... (única resposta)

- ☐ tiren endavant el tractament en la majoria dels casos
- ☐ tiren endavant el tractament aproximadament en un 50% dels casos
- ☐ tiren endavant el tractament en menys d'un 50% dels casos
- ☐ molt pocs tiren endavant el tractament

8. Està a favor de l'eutanàsia en cas d'agressivitat contra persones? (única resposta)

- ☐ sí
- ☐ no
- ☐ depenent de les circumstàncies

9. Quins tractaments utilitza més freqüentment en el cas de gossos agressius? (lliure)

ENQUESTA PÚBLIC

Aquesta enquesta consta de 8 preguntes *multiresposta*, és a dir que pot marcar tots el quadrets que cregui convenient en cada una d'elles, excepte en aquelles en les que hi hagi alguna altra indicació

1. *Quan creu que un gos és agressiu?*

- ☐ quan mossega
- ☐ quan borda
- ☐ quan ataca
- ☐ quan gruny

2. *Quines races considera agressives?*

- ☐ gossos de guarda (Rottweiler, Doberman,...)
- ☐ gossos de baralla (Pit bull, Bull terrier, Shar pei...)
- ☐ gossos pastors (Pastor alemany, mastins, Collie, Gos d'atura...)
- ☐ gossos de companyia (Caniche, Yorkshire...)
- ☐ gossos caçadors (Pointer, lebreles, podencs...)
- ☐ gossos d'utilitat (San Bernardo, Siberian husky, Alaskan malamute...)

3. *Què creus que s'hauria de fer amb un gos agressiu?*

- ☐ sacrificar-lo
- ☐ portar-lo a una protectora/regalar-lo
- ☐ portar-lo al veterinari
- ☐ ensinistrar-lo
- ☐ res
- ☐ altres Què?:

4. *Quina creus que és la causa més freqüent d'agressivitat? (única resposta)*

- ☐ la raça del gos
- ☐ l'educació
- ☐ malalties
- ☐ ns/nc

5. *En cas d'agressió, qui n'és responsable?*

- ☐ el propietari
- ☐ el gos
- ☐ tercers persones o factors ambientals que provoquin a l'animal

6. *En cas d'atacs a persones, estaria d'acord amb els següents tipus de mesures?*

- ☐ sacrifici de l'animal
- ☐ multa pel propietari
- ☐ presó pel propietari
- ☐ prohibició de tinença d'animals

7. *Té gos?*

- ☐ sí Raça:
- ☐ no

8. *En cas de tenir gos, aquest ha mossegat alguna vegada?*

- ☐ sí, a altres gossos
- ☐ sí, a persones
- ☐ no

BIBLIOGRAFIA

Llibres:

- Xavier Manteca. Etología clínica veterinaria del perro y del gato. Ed. Multimedia. (1996)
- G. Landsberg. Manual de problemas de conducta del perro y gato. (p. 169-197)
- Hart & Hart. Guía del perro.
- Varios autores. Los animales en la sociedad. Hacia un nuevo modelo de convivencia. Fundación Purina. Ed. Fondo.
- G. Sandys-Winsch. Animal law. A concise guide to the law relating to animals. (1984)
- O.A. Soane. An introduction to Veterinary law. (1962)
- Animal Welfare Institute. Animals and their legal Rights. (1990)
- M.E. Cooper. An introduction to Animal law. (1987)
- Jaime Santos Briz. La responsabilidad civil. (Derecho sustantivo y derecho procesal). Ed. Montecorvo SA. (1991)
- Ignacio Gallego Domínguez. Responsabilidad civil extracontractual por daños causados por animales.
- Alfonso Arroyo, J. Muñoz. Delito de lesiones.
- L.P. Estevill. La responsabilidad extracontractual, aquiliana o delictual.
- R.A. Epstem, C.O. Gregory, H. Kolven Jr. Cases and Material on Torts. De Little, Brown and Co, Law Book Division. Boston. (1994)
- Benjamin L. Hart, Lynette A. Hart. Canine and Feline Behavioral Therapy. Lea & Febiger. (1985)

Revistes:

- M. Ibáñez Talegás- V.A. Luescher. El comportamiento animal en la clínica de pequeños animales. Medicina Veterinaria. 1994.
- I. Reisner i altres. Risk factors for behavior-related euthanasia among dominant-aggressive dogs: 110 cases. Journal of the American Veterinary Medicine Association. 1994
- M. Oswald. Report on the potentially dangerous dogs program: Multnorman Wonty. Oregon. Anthroös. 1991.
- Dr. Marc E. Boillat De Cogemant-Sartorio. Los "perros peligrosos" ¿víctimas o verdugos?. El caso del Pit Bull Terrier. Animalia nº 102, Oct 98
- Marc E. Boillat. Modificadas la ley británica sobre perros peligrosos y la ley Federal Suiza de Protección de los animales. Animalia nº 95, Feb 98
- Dr. Marc E. Boillat. Dangerous Dog Det 1991: La polémica ley británica sobre perros peligrosos. Animalia nº 89, Jul-Ago 97
- Agressive conflicts amongst dogs and factors affecting them. Applied Animal Behavior Science 52. 1997 (p. 229-242)
- B.V. Behavior. Profiles of dogs Presented for Agression. J.Am. Animal Association. 1993. (p. 564-569)
- P.L. Borchelt i V.L. Voith. Agressive behavior in Dogs and Cats. Comp. Cont. Educ. Practice Vet. 1985. (p.949-960)
- P.L. Borchelt i V.L. Voith. Dominance Aggression in Dogs. Comp. Cont. Educ. Prac. Vet. 1986. (p. 36-44)
- Dangerous Dogs Vet. 1991- Advice to members. Veterinary Record. 1991. (p. 129-226)

- X. Sabaté. La agresividad del perro. Animalia nº 85. 1997. (p. 35-40)
- Crowell-Davis, S.L. Identifying and correcting Human-Directed Dominance Aggression of Dogs. Veterinary Medicine nº 86. 1991. (p. 990-998)